

Albin Koper, Mirosława Zakrzewska-Dubasowa

"W pięćdziesiątą rocznicę ZSRR.
Materiały sesji naukowej", red.
Mirosława Zakrzewska-Dubasowa,
Lublin 1972 : [recenzja]

Rocznik Lubelski 16, 251-254

1973

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Na s. 325 daje autor krótką wzmiankę o grupie „Polska Ludowa — Organizacja Ludu Pracującego”. Należałoby grupie tej poświęcić więcej uwagi. Jej działalność poprzedzało utworzenie „Polski Ludowej”. A może to nazwa grupy wydającej pismo sygnowane literą „R”? Relację o PL-OPL znajdujemy we wspomnieniach prof. dr. A. Burdy¹⁰. Tam też wskazuje się, że A. Burda zetknął się z E. Dziedzicem już w połowie lipca 1941 r., a nie dopiero w październiku 1941 r. (s. 324)¹¹.

„Konspiracja komunistyczna w pierwszym okresie — pisze autor — trwającym co najmniej do wiosny 1940 r., występuje głównie jako odtworzenie tradycyjnych ogniw byłej KPP w terenie i ogranicza się początkowo w zasadzie do byłych członków KPP i KZMP” (s. 199). Teza ogólnie możliwa jest do przyjęcia, ale wymagałaby chyba uwzględnienia specyfiki regionów. Trudno ją w pełni zaakceptować do Lubelskiego, Kieleckiego, Krakowskiego, Rzeszowskiego. Jest bardziej trafna w odniesieniu do Warszawy, Łodzi, Zagłębia.

Do analizy ewolucji programowej komunistycznych grup antyfaszystowskich czy komunistów tworzących Grupę Inicjatywną na terenie ZSRR niezmiernie przydatne byłoby ukazanie składu narodowościowego, socjalnego, wieku, przeszłości ludzi tworzących organizację, a potem PPR. Nawet przy obecnym stanie badań postulat wydaje się możliwy do zrealizowania w odniesieniu do niektórych grup, a całkowicie realny przy omawianiu Grupy Inicjatywnej. Godny zastanowienia jest również fakt, że program grup antyfaszystowskich powstawał przy współdziałaniu komunistów, ludowców, socjalistów, demokratów, a więc w zespołach ludowofrontowych. Ich skład polityczny i społeczny musiał dyktować pewien kompromis w precyzowaniu założeń. Można by w tej sytuacji stawiać problem, na ile udział ludowców, socjalistów itp. w grupach był czynnikiem wpływającym na kształtowanie poglądów niektórych komunistów, szczególnie do czasu zmiany stanowiska w sprawie wojny i przez KW MK, i odwrotnie, na ile stale rosnąca rola komunistów w grupach wpływała na odchodzenie pozostałych członków grup od założeń reformistycznych i agrarystycznych?

Podniesione postulaty nie umniejszają dorobku autora i zasadniczych wartości pracy.

Edward Olszewski

¹⁰ A. Burda, *Lata walki i nadziei*, Kraków 1970, s. 366—404.

¹¹ *Tamże*, s. 392.

W pięćdziesiątą rocznicę ZSRR.

Materiały sesji naukowej, red. Mirosława Zakrzewska-Dubasowa.

Lublin 1972, s. 191 + XI

Jubileusz 50-lecia Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich znalazł w planach badawczych i popularyzatorskich polskich ośrodków naukowych należne miejsce, adekwatne do rangi tego wydarzenia o znaczeniu historycznym.

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie uczcił złoty jubileusz utworzenia wielonarodowego państwa radzieckiego zorganizowaniem sesji naukowej

w dn. 11 grudnia 1972 r. Przygotowanie sesji spoczywało w ręku kierownika zakładu narodów ZSRR i krajów demokracji ludowej Instytutu Historii — doc. dr hab. Mirosławy Zakrzewskiej-Dubasowej. Pod jej także redakcją ukazały się materiały zawierające 13 referatów dotyczących historii ZSRR, geografii, ekonomiki, myśli politycznej i konstytucjonalizmu pierwszego państwa socjalistycznego. Godne podkreślenia jest to, że w zbiorze zamieszczone zostały prace historyków i ekonomistów Uniwersytetów we Lwowie i Erewaniu, z którymi Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej od wielu już lat ściśle współpracuje.

Omówienie tej publikacji nastęrcza pewne trudności z uwagi na wielowarstwową problematykę i różnorodność faktów. Najwięcej jednak materiału odnosi się do powstania i rozwoju ZSRR oraz niektórych republik związkowych, a także do kwestii ekonomicznych.

Pierwszej problematyce poświęcone są artykuły M. Zakrzewskiej-Dubasowej *Geneza ZSRR* (s. 7—16), G. S. Dawidowej (Lwów) *Sozdanieje i rozwitie SSSR — torżestwo lenińskiej nacjonalnojej polityki* (s. 21—38), M. L. Oganiesjana (Erewań) *Zakawkazie i obrazowanije SSSR* (s. 41—54), A. A. Petrosjana (Erewań) *Wozroźdzenieje armianskogo naroda w bratskojej siemje narodow SSSR* (s. 55—69).

M. Zakrzewska-Dubasowa przedstawiła w sposób niezwykle syntetyczny ewolucję koncepcji Lcnina rozwiązania kwestii narodowej w Rosji carskiej aż do wystąpienia z jedynie słuszną z punktu widzenia teorii i praktyki budownictwa socjalistycznego tezą utworzenia wielonarodowego państwa opartego na zasadzie federacji równoprawnych republik związkowych. Wynikało to nie tylko z pobudek politycznych, ale i ekonomicznych, czemu dali pełny wyraz w swoich artykułach Dawidowa, Oganiesjan i Petrosjan. Wskazali na poparcie koncepcji leninowskiego programu rozwiązania kwestii budownictwa państwa radzieckiego przez wszystkie narody i narodowości Rosji; na efekty ekonomicznego rozwoju i osiągnięć gospodarczych ZSRR uzyskane wysiłkiem wszystkich republik związkowych, autonomicznych, krajów i okręgów; na pełny rozkwit kulturalno-narodowy poszczególnych narodów i narodowości, w tym także skazanych poprzednio na wymarcie; na rolę Partii Komunistycznej w kształtowaniu programu polityki narodowościowej i jej realizacji w zakresie jedności, współpracy i braterskiej pomocy poszczególnych narodów i grup etnicznych.

Problemy ekonomiczne uwzględniają artykuły W. Grzybowskiiego *Główne kierunki doskonalenia mechanizmu funkcjonowania gospodarki socjalistycznej w ZSRR* (s. 117—132), R. Polińskiego *Reforma ekonomiczna a problemy materialnego zainteresowania załóg w przemyśle radzieckim* (s. 157—171), J. M. Grabowieckiego *Nowe zasady planowania i zarządzania gospodarką narodową ZSRR* (s. 173—191) oraz S. Grinowca (Lwów) *Rozwitje ekonomiki sowietskojej Ukrainy w sostawie SSSR* (s. 71—86). Grinowiec ukazał najistotniejsze osiągnięcia gospodarcze i kulturalne Ukrainy i obwodu lwowskiego. O ility w latach 1940—1970 ogólna produkcja w ZSRR wzrosła o 1190%, w republice ukraińskiej o 832%, to w obwodzie lwowskim aż o 3245%. Produkcja przemysłowa Ukrainy w okresie 50-letnim wzrosła 65 razy w stosunku do okresu Rosji carskiej, dając dziś m. in. 58% miedzi, 33% węgla, 47% surówki, 39% stali, 61% cukru w skali całego Związku Radzieckiego. Radziecka Ukraina produkuje dziś trzy razy więcej zboża niż Anglia, dwa razy więcej niż RFN i 1,2 raza niż Francja. W. Grzybowski zanalizował główne tendencje i kierunki usprawniania gospodarki socjalistycznej, począwszy od okresu komunizmu wojennego i Nowej Ekonomicznej Polityki, poprzez coraz pełniejsze planowanie, doskonalenie metod funkcjonowania i organizacji

jednostek gospodarczych. Zwrócenie w ostatnich latach większej uwagi na rozwój przemysłu konsumpcyjnego z jednoczesnym dynamicznym rozwojem przemysłu środków produkcji w ZSRR, a tym samym bazy produkcji środków konsumpcji, stało się możliwe dzięki nakładom inwestycyjnym poprzednich planów pięcioletnich. Autor zwraca wreszcie uwagę na współpracę gospodarczą ZSRR w ramach RWPG oraz na istotne zmiany jakościowe w zarządzaniu i organizacji produkcji. Problemy te znalazły szczegółowe odzwierciedlenie w artykule R. Polińskiego, który skoncentrował się na nowych kryteriach oceny działalności przedsiębiorstw, biorąc za punkt wyjścia wielkość realizacji i rentowność zakładów. Poddał analizie reformy ekonomiczne w ZSRR na płaszczyźnie zainteresowania materialnego załóg robotniczych, rentowności przedsiębiorstw, funduszu i jego dystrybucji indywidualnej i na potrzeby całej załogi przedsiębiorstwa. Wskazał tu na zasadniczy wpływ robotników — poprzez związki zawodowe — na proporcje podziału funduszu. J. M. Grabowiecki zanalizował doskonalenie mechanizmu gospodarczego w świetle reformy ekonomicznej z 1965 r. w ZSRR koncentrując się na strategii ogólnogospodarczej i optymalizacji długookresowej. Zwraca uwagę na nowe zjawiska w planowaniu gospodarczym, wyróżniając prognozowanie, programowanie i planowanie w znaczeniu tradycyjnym, jako kolejne fazy prawidłowego ustalania wskaźników produkcyjnych. W tym kontekście rozpatrzył m. in. reformy w zakresie zarządzania i kierowania, rachunku gospodarczego, systemu cen i kredytowania.

S. Krzykała w artykule *Ruch rewolucyjny w realizowaniu hasła obrony Związku Radzieckiego* (s. 95—110) prześledził, głównie na przykładzie polskiego ruchu robotniczego, walkę komunistów z polityką wrogości rządów burżuazyjnych wobec pierwszego państwa socjalistycznego w całym międzywojennym okresie. Przypomniał podstawowe etapy tej walki — poczynając od moralnego i rzeczywistego wspomaganie Kraju Rad przez międzynarodowy ruch robotniczy w czasie budowy zrębów socjalistycznej państwowości, przez propagowanie hasła rewolucji socjalistycznej w latach trzydziestych aż do walki z groźbą faszyzmu w obronie pokoju i niepodległości. Natomiast H. Opolska w artykule *Ewolucja naczelnych instytucji przedstawicielskich w pierwszej fazie rozwoju państwa radzieckiego* (s. 133—155) w oparciu o bogate materiały źródłowe i literaturę dokonała szczegółowej analizy leninowskiej koncepcji Rad, stosunku bolszewików do Konstytuanty i pozycji organów przedstawicielskich w świetle konstytucji w 1918 i 1924 r. Omawiane problemy umiejętnie powiązała z ogólnymi procesami politycznymi i przeobrażeniami wewnętrznymi państwa radzieckiego, eksponując program Lenina i partii bolszewickiej oraz jej skuteczną walkę z przeciwnikami politycznymi. Ukazała wreszcie, że najistotniejszym osiągnięciem konstytucjonalizmu radzieckiego w omawianym okresie było zagwarantowanie klasie robotniczej i w ogóle warstwom pracującym rzeczywistego kierownictwa społeczeństwem poprzez instytucje przedstawicielskie.

Publikacja zawiera ponadto artykuły R. Tokarczyka *W kręgu leninowskiej myśli politycznej* (s. 87-93), J. Kołodziejczyka *Wymiana przygraniczna przykładem braterstwa narodów* (s. 111—116) oraz J. Gurby *Granica państwowa ZSRR* (s. 17—20 + XI), ujęta w rozwoju historycznym od powstania aż po wyniki drugiej wojny światowej, uzupełniona odpowiednimi mapami.

Opublikowane artykuły, tematycznie zróżnicowane, przynoszą, poza przypomnieniem podstawowych faktów z okresu tworzenia się państwa radzieckiego, cały szereg nowych danych i sądów, które stanowią o wartości publikacji. Jest to ponadto jedno z pierwszych wydawnictw powstałych w wyniku kooperacji naukowej uczonych polskich i radzieckich a poświęconych półwieczu ZSRR. Materiały wy-

dane zostały bardzo starannie, mimo drobnych usterek korektorskich, w języku polskim i rosyjskim, co jest niewątpliwie zasługą redaktora — M. Zakrzewskiej-Dubasowej, oraz drukarni Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Albin Koprucki

50 lat Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.
Materiały z sesji popularnonaukowej, red. Albin Koprucki.
Lublin 1973, s. 212.

Rozwijające się dobrosąsiedzkie kontakty pomiędzy woj. lubelskim a graniczącymi z nim obwodami brzeskim i wołyńskim znalazły również swój wyraz w zorganizowanych wspólnie, z okazji 50-lecia utworzenia Związku Radzieckiego, trzech sesjach popularnonaukowych. Zostały one przygotowane przez Komitety Obwodowe Komunistycznej Partii Białorusi w Brześciu (26—27 listopada 1972) i Komunistycznej Partii Ukrainy w Łucku (2—3 grudnia 1972) oraz Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Lublinie (9—10 grudnia 1972). Ogółem wygłoszono 13 referatów i komunikatów omawiających podstawowe osiągnięcia państwa radzieckiego w dziedzinie przemian społeczno-ekonomicznych i politycznych, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki teoretycznego i praktycznego rozwiązania kwestii narodowej w Związku Radzieckim. Wiele miejsca poświęcono zagadnieniu współpracy Polski Ludowej z narodami ZSRR. Referenci reprezentowali środowiska naukowe i działacze społeczno-politycznych Brześcia, Łucka, Orła i Lublina.

Wygłoszone na sesjach referaty zostały wydane przez Komitet Wojewódzki PZPR w Lublinie pod redakcją doc. dr. Albina Kopruckiego, któremu omawiana publikacja zawdzięcza ostateczny układ. Tom zawiera 13 artykułów opublikowanych w językowej wersji oryginału, uzupełnionych obszernymi streszczeniami w języku polskim (artykuły rosyjskie) i rosyjskim (artykuły polskie). Takie rozwiązanie edytorskie umożliwia korzystanie z całości materiałów ogółowi czytelników polskich i radzieckich. Wspomniane artykuły poprzedzone zostały słowem wstępnym redakcji oraz tekstem przemówienia I sekretarza KW PZPR w Lublinie — Piotra Karpiuka, wygłoszonym na otwarcie konferencji obradującej w Lublinie.

Artykuły zawarte w omawianej publikacji można podzielić na dwie grupy problemowe: w jednej znalazły się prace omawiające problemy teoretyczne formowania się państwa radzieckiego, druga zaś obejmuje opracowania zagadnień szczegółowych z dziedziny realizacji leninowskiej koncepcji narodowościowej.

Podstawowe zasady leninowskiej polityki narodowej omówił Władimir Ł. Wierchowicz (Brześć) w artykule pt. *Powstanie i rozwój ZSRR — jako wyraz triumfu leninowskiej polityki narodowościowej KPZR. W. I. Lenin — organizator radzieckiego wielonarodowościowego państwa* (s. 9—25). Referent podkreśla, że utworzenie Związku Radzieckiego jest nierozdzielnie związane z teoretyczną i praktyczną działalnością W. I. Lenina, który rozwijając twórczo naukę Marksa i Engelsa oraz uwzględniając konkretne warunki historyczne, wypracował teorię,